Jeden menej známy slovenský pomník Matke Božej

George Virsik

Keď tieto riadky píšem, nie som si istý, či budú uverejnené v čase blízkom máju, mesiacu tradične zasvätenému mariánskej úcte, či k septembru, čo je zase mesiac venovaný Panne Márii v Austráli. Tam totiž je to jarný mesiac, podobne ako máj na severnej pologuli, a nakoniec do neho pripadajú sviatky i narodenia i mena Panny Márie. Nuž a Slováci nielen v Austrálii, ale aj na severnej pologuli, si práve 15. septembra pripomínaju aj sviatok Sedembolestnej, patrónky Slovenska.

Roku 1984 som referoval v SLOVAK-AUSTRALIAN MONITOR o dnes už historickej levočskej púti, a tam som pripojil i tento odstavec (v slovenskom preklade):

> Čo sa týka kresťanskej úcty k Panne Márii, nespočetné katolícke kostoly na Slovensku a inde jej zasvätené hovoria samy za seba. Ale nie mnohý Slovák vie o slovenskom evanjelickom pomníku postavenom na jej počesť: pomník nie z tehál a kameňov, ale zo slov.

Mal som vtedy na mysli fakt, že v *Encyclopaedia Britannica*, v anglicky hovoriacom svete najautoritatívnejšej encyklopédii, je heslo "Mária" napísané a spracované Jaroslavom Jánom Pelikanom (nar. 1923), svetoznámym profesorom teológie na Yale University (dnes už na dôchodku), evanjelikom, ktorý sa nikdy netajil so svojím slovenským pôvodom. Záverečná časť, ktorú som vtedy odcitoval znie v slovenskom preklade asi takto:

> Okrem oficiálnych titulov a poslaní, ktoré jej pripisovalo katolícke kresťanstvo, Panna Mária slúžila ako symbol 'vykúpenia' (*redemption*) prírody, ako most medzi kresťanstvom a tými náboženstvami blízkymi prírode, ktoré hovorili o tomto vykúpení. V svetskom živote a literatúre západu od čias Minnesängerov symbolizovala ušľachtilosť ženy. Dokonca aj tie nerímske cirkvi, ktoré najprísnejšie kritizovali "zbožňovanie Márie" vraj nachádzajúce sa v dogmách o Nepoškvrnenom počatí a Nanebevzatí, často ju ospevovali vo svojich nábožných piesniach spôsobom, ktorým by sa to zdráhali priznať v próze ich dogmatickej teológie. A tak naozaj, spôsobom, ktorý azda sama nemohla predvídať, ju "blahoslavili všetky pokolenia" (viď Magnifikat, Lukáš 1:48).

Toto je z 15. vydania Encyklopédie z roku 1975. Vo verzii revidovanej roku 1985 (ktorá je dnes aj voľne k dispozícii na http://www.britannica.com alebo aj kúpou príslušného CD) je táto pasáž trochu pozmenená či zmodernizovaná:

> Okrem oficiálnych výsad a titulov, ktoré jej dávalo katolícke kresťanstvo, Panna Mária zastávala dôležité miesto aj v (našej) kultúre. Populárne prejavy úcty k Márii — sviatky jej venované, pobožnosti, ruženec — hrali mimoriadne dôležitú rolu v živote rímskych katolíkov a pravoslávnych; ba stávalo sa niekedy, že toto uctievanie potlačilo iné doktríny do pozadia. Moderný rímsky katolicizmus zdôrazňuje, že doktrína o Márii nie je izolovaným článkom viery, ale musí byť videná v kontexte dvoch ďalších kresťanských doktrín: o Kristovi a o cirkvi. Čo je povedané o Márii je odvodené z toho, čo je povedané o Ježišovi: toto bolo hlavným zmyslom jej označenia ako Theotokos (po slovensky teda Bohorodička)...

> Máriina dôležitosť v (našej) kultúre však ďaleko presahuje všetky dogmatické či inštitucionálne hranice. A tak naozaj, spôsobom, ktorý azda sama nemohla predvídať, ju "blahoslavili všetky pokolenia" (viď Magnifikat, Lukáš 1:48).

V oboch verziách predchádzajú tejto pasáži asi dve A4 strany veľmi výstižného (aj z katolíckeho hladiska) a vyčerpávajúceho teologického a doktrinálneho opisu hesla "Mária", ktorou sa tu, pravda, nie je treba zapodievať. Myslím však, že čitatelia budú so mnou súhlasiť, že už len citovaná časť — či už vo verzii z roku 1975 či v súčasnej z roku 1985 — postačuje na to, aby sme ocenili službu, ktorú mariánskej úcte preukázal slovenský teológ v takej tak široko čítanej a cenenej encyklopédii. V tomto zmysle možno teda hovoriť o pomníku. Je to o to pozoruhodnejšie — a toto sa vymyká aj zo slovenského rámca — že takto píše práve jeden z najznámejších evanjelických, teda Lutherovho vyznania, teológ. V roku 1998 konvertoval na pravoslávie a možno sa domnievať, že úcta k Matke Božej tu tiež zohrala svoje. Neodvážim sa špekulovať pre aké dôvody si nevybral katolícku cirkev. V otvorenom liste torontskému slovenskému grécko-katolíckemu biskupovi Mons. M. Rusnakovi však ešte roku 1981 napísal:

> Historik sa nemá zapodievať tým, čo sa mohlo stať, ale sa nestalo, ale ja častokrát rozmýšľam o otázke, či by bola reformácie 16. storočia bývala potrebná, keby náš národ bol zachoval cyrilo-metodskú tradíciu vo svojej liturgii — áno, keby Concilium Vaticanum II sa bolo stalo povedzme v Kostnici!

Avšak významnejším Pelikanovym príspevkom k mariológii, ale aj mariánskej úcte všeobecne, je jeho nedávna kniha *Mary Through The Centuries: Her Place in the History of Culture*, Yale University Press1996 [nemecký preklad: *Maria. 2000 Jahre in Religion, Kultur und Geschichte*, Herder 1999, ISBN 3451266059, DM 49,80]. Treba ju, pravda, zaradiť medzi knihy, ktoré sme si zvykli, predstavovať ako “pre náročnejšieho čitateľa”. Zato ale ten, komu práve to vadí, že mnohé knihy venované mariánskej úcte až príliš predpokladajú intelektuálne “nenáročného čitateľa”, tu nájde bohatstvo myšlienok, nielen duchovne povznašajúcich, ale i rozumový obzor rozširujúcich.

Pelikan správne vystihol, že pre toho, kto nie je práve teológom je naozaj nie tak dôležité akými formulami je mariánska úcta doktrinárne zabudovaná v našom vierovyznaní, ako to, že bez nej je naše kresťanské kultúrne dedičstvo — obzvlášť v jeho katolíckej verzii — nemyslitelné resp. pozbavené svojej autenticky ženskej stránky (*yin*?). Vrátane slovenského národného dedičstva, alebo lepšie povedané, najmä slovenského. Toto si trúfam tvrdiť napriek tomu, že múdri našej doby dôležitosť mariánskeho kultu akosi podceňujú, nebodaj i niektorí katolíci. Verím však, že to je iba otázkou času, keď Pannu Máriu budú zasa “pokolenia blahoslaviť”, keď pochopia, že Matka Božia je jediným symbolom, jediným naplnením myšlienky, ktorou Goethe končí svojho Fausta:

Das Unbeschreibliche,
Hier ist’s getan;
Das Ewig-Weibliche
Zieht uns hinan.